

Tämä on rinnakkaistallenne alkuperäisestä artikkelista /
This is a self-archived version of the original article.

Version: Publisher's version

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä: /

To cite this article please use the original version:

Michelson, A., Heinonen, M. (2022). Maatiaisviljojen
lisäsviljely etenee!. *Maatlainen*, 33 (2), 32-35.

ESSA HIETALA

Maatiaisviljojen lisäsviljely etenee!

Maatiaisviljoissa kiehtoo monimuotoisuuden ja varman sadontuoton lisäksi niiden pitkän viljelyhistorian tuottamat tarinat menneistä sukupolvista ja eri aikakausien viljely- ja käyttötavoista.

TEKSTI: ANNIKA MICHELSON, Hämeen ammattikorkeakoulu JA MAARIT HEINONEN, Luonnonvarakeskus

KUN Hämeen ammattikorkeakoulussa Annika Michelson aloitti viljojen maataislajikkeiden ja vanhojen kauppalajikkeiden viljelyn elvyttämistä perustamalla lisäsviljelyverkoston vuonna 2017, oli luonnollista, että hän kutsui ensimmäisiksi lisäsviljelijöiksi maataiskasvien vankan asiantuntijan Timo Rantakaulion ja Luken tutkijan Sakari Raiskion. Annikasta tuntui turvalliselta antaa heille yhteispohjoismaisesta siementen geenipankista NordGenista tilattuja muutaman gramman siemeneriä testaamaan lisäsviljelyä.

Vuodesta 2018 verkostoon liittyi myös Annikalle aiemmin tuntemattomia ihmisiä, joilla oli halu auttaa saamaan näitä Suomesta geenipankkiin talletettuja siemeneriä takaisin viljelyyn. Lisäsviljelijöitä Annika on saanut eniten Facebook ryh-

mien kautta. Myös moni Maatiainen ry:n jäsen on mukana lisäsviljelyssä.

Vuosien taustatyö

On vaatinut vuosien taustatyön ennen kuin olemme päässeet lisäsviljelyn organisointiin. Maarit Heinonen kirjoitti vuosina 2001-2002 useita artikkeleita viljojen maataislajikkeista ja ensimmäisistä kauppalajikkeista Maatiainen-lehden (nrot 3/2001, 1-4/2002). Näistä artikkeleista saa hyvän kuvan viljanjalostuksen historiasta Suomessa ja siitä millaisia lajikkeita oli viljelyssä 1900-luvun alkupuoliskolla. Annika käyttää niitä oppimateriaaleina HAMK:n Geneettinen monimuotoisuus -kurssilla.

KAJKA KARHUNEN

Pelsonkauraa.

← Pellavapelto.

ANNIKA MICHELSON

Arrakosken sulkakauraa.

Samoin Luonnonvarakeskuksen nyt eläkkeellä tutkimuksia jatkavan erikoistutkija Hannu Ahokkaan erittäin perusteelliset tutkimukset ohran ja rukiin sekä nauriin ja lantun maataislajikkeista ja lantun ja viljarukiin synnystä Suomen liepeillä ovat toimineet suurena innoittajina. Hannu on näistä kirjoittanut myös Maatiainen-lehden (mm. nro 2/2012).

Vuosittain järjestetty Pohjoismainen maataisviljojen seminaari (Nordic Heritage Cereal Conference) on tarjonnut vuodesta 2008 lähtien tärkeän keskustelufoorumin viljelijöille, mylläreille ja leipureille sekä alan tutkijoille ja neuvojille. Annika emännöi seminaaria heinäkuussa 2008 HAMK:n Mustialan kampuksella. Pääannista kirjoitimme Maatiainen-lehden (3/2018).

Toukokuussa 2021 saimme rahoituksen maa- ja metsätalousministeriöltä Monimuotoisuutta peltoon -hankkeelle, jossa jatkamme maataisviljojen lisäsviljelyverkoston kehittämistä tavoitteena saada luomuviljelyyn sopivia maataislajikkeita, koska niiden on mahdollista kilpailla rikkakasveja vastaan tehokkaammin kuin uudet lajikkeet.

Rita-Luopa, Ala-Könni ja Luusua

Ohran viljelyllä on Suomessa pitkät perinteet sen monipuolisen käytön vuoksi. Siitä saadaan leipää, olutta ja rehua. Kuorettomat ohrakannat ja moni-

tahoiset ohrat ovat vanhimpia. Kuorellisten ohrien viljelyyn siirtymiseen on saattanut oluvalmistuksen lisäksi vaikuttaa kuorettomien kasvitautiherkkyys. Geenipankin 88 vanhasta ohralajikkeesta 46 on monitahoisia. Lisäsviljelyssä on 27 näytettä. Näytteet on nimetty mautilojen mukaan. Monet näytteistä on Pohjanmaalta ja pohjoisilta viljelyalueilta.

Kuoreton kaura, mustakaura, ukonkaura ja sulkakaura

Suomi on omavarainen kauran tuotannossa ja EU:n suurin kauran vientimaa. Kauratuotteita on kehitetty viime vuosina, mm. kauramaitoa ja nyhtökauraa. NordGenissa olevista 22 suomalaisesta maataiskaurasta 19 on lisäsviljelyssä. Keltakaurajen ohella muutamia mustakaurajoja on säilynyt viljelyssä, esimerkiksi "Savitaipaleen mustakaura". Maataiskaurat ovat olleet monimuotoisia, mikä näkyy mm. röyhyissä. Geenipankissa on yksi ukonkaura (*Avena strigosa*) ja yksi sulkakaura Arrakoskelta, jonka röyhy on sulkamainen. Aiemmin sulkakauraa on viljelty hemeen tukikasvina, 1990-luvulla sitä on viljelty kuivakukaksi Länsi-Uudellamaalla. Geenipankissa on yksi nimetön kuoreton kaura, jonka Hannu Ahokas talletti Lappeenrannasta.

Sontula, Tuukkala ja Wanha Waasalainen

Geenipankin 86 maataisrukiin näytteestä 31 on lisäysviljelyssä. Näytteet on nimetty kylien mukaan. Suurin osa on Itä-Suomesta. Koska ruis on ristipölytteinen, siitä on syntynyt paikallisia kantoja, kun tuulen mukana siitepölyä on kulkeutunut naapurin ruuspeltoon. Tässä vapaassa ristipölytymisessä saattaa olla elinvoimaisena säilyvän ja satovarman maataisrukiin salaisuus. Metsäsuomalaista sukujuurta oleva, nyt edesmennyt Per Martin Tvengberg Norjan Finnskogarnasta kertoi Annikalle kuinka on ollut viljelijöiden tapana vaihtaa kolme ruisjyvää ta-

vatsessa ja näin saada vahvistavaa perimää omaan maataisrukiiseen.

Monola, Sarkalahti ja Kerimäkeläinen

Suomessa vehnää on viljelty vähän ja siksi geenipankkiin on tallentunut vain 20 näytettä. Niistä 16 on lisäysviljelyssä. Näistä monimuotoisimmalta näyttää ”Monolan vehnä”, jossa on myös speltin näköisiä tähtiä. ”Kerimäkeläinen” ei kovin paljoa eroa nykyisistä vehnälajikkeista ja se onkin sangen satoina. Se on hyvä ehdokas luomuviljelyyn. HAMK:n Mustialan kampuksella 11.8. järjestettävillä Pellonpiennarpäivillä esitellään näitä ja Sarkalahti-vehnää.

← Sarkalahden maataisvehnää.

→ Oululainen maataisvehnä.

KAJA KÄRHÖNEN

TIMO RANTAKAULO

← Vasemmalta Kerimäkeläinen, Monolan ja Miehikkälän maataisvehnät.

Monimuotoisuutta ei lisätä käden käänteessä

Vaikka olemme kulkeneet pitkän matkan yhdessä lisäysviljelijöiden, mylläreiden ja hapanjuurileipureiden kanssa, niin vielä riittää työsarkaa vuosiksi eteenpäin ennen kuin saamme maataisviljat ansaitusti takaisin viljelyyn.

Tähän mennessä maataisviljojen viljelyssä on painottunut geneettisen monimuotoisuuden ja kultuurihistorian arvot. Niillä on myös erikoisraaka-aineina taloudellista arvoa elintarvikkeina ja rehuina sekä osana yritysten erikoistumista. Ratkaistavana on edelleen, kuinka

saada järkevästi pieniä siemeneriä pakattua ja toimitettua viljelyyn sekä pieniä jyväeriä myllyihin jauhettavaksi. On kehitettävä uusia reseptejä ja tuotteita perinteisten rinnalle ja näille kehitettävä brändi myös ulkomaan markkinoita varten.

Jotta saamme uusia viljelijöitä mukaan, maataisviljojen on sovelluttava luomutilojen viljelykiertoon ja koneelliseen viljelyyn sekä sato saatava myydyksi eri käyttötarkoituksiin. Työsarkaa riittää myös tiedonvälityksessä, jotta yhä useampi kuluttaja ymmärtää maataisviljojen arvon, sillä niiden menestyminen on viime kädessä kuluttajien käsissä.